

УДК 316.3+316.77+004.77

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308068>

ORCID ID: 0000-0002-0211-4955

Катерина Палій

ПАЛІЙ Катерина Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри аудіовізуального мистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сфера наукових інтересів – філософська антропологія, проблематика автентичності, глобалістика.

e-mail: kateraliy@ukr.net

КУЛЬТУРА СКАСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУСПІЛЬНОГО ВПЛИВУ

Анотація. У статті аналізується культура скасування в контексті її впливу на впливових осіб та як засіб демонстрації власних переконань перед масовою аудиторією. Культуру скасування розглядають як нову тенденцію медіапростору, яка впливає на суспільство, намагаючись покласти відповідальність на публічних осіб за соціальні, культурні та політичні «порушення». Аналізуються механіка та наслідки скасування, включаючи ризики надмірної чутливості та втрати права на помилку. Наводяться приклади ситуацій, коли культура скасування може бути конструктивним інструментом або ж втратити свою легітимність, перетворившись на «полювання на відьом». Залишається відкритим питання щодо доцільності існування та сили впливу цієї культури, враховуючи її ефективність у вирішенні соціальних проблем та ризики зловживання.

Ключові слова: культура скасування, кенселінг, суспільний осуд, культура, вплив.

Постановка проблеми. Культура скасування вимагає глибокого дослідження у контексті зростання ефективності функціонування інституту репутації та можливостей суспільства впливати на певні процеси. З огляду на це, важливо розуміти вимірюваність ефективності цієї культури як способу здійснення соціальних змін, усвідомлювати етичні особливості та проблемні й небезпечні моменти. Вже зараз ми бачимо, як початково цілком зрозумілий ціннісно-реактивний феномен перетворився на засіб маніпуляцій,

© К. С. Палій, 2024

каналізації емоційних поривів суспільства, а грамотний кризовий менеджмент комунікації з боку об'єкта кенселінгу часто не вирішує геть нічого та не здатен применшити наслідки «скасування» для людини чи бізнесу.

Мета та завдання статті. Метою статті є розглянути культуру скасування як один з механізмів реалізації суспільного впливу та соціальної активності. Зокрема, пропонується поглянути на культуру скасування як неоднозначний феномен, який не має виразного позитивного чи негативного забарвлення.

Аналіз досліджень та публікацій. В Україні культурі скасування поки що не присвячено ґрунтовних праць, проте її частково досліджують Галина Мисак (2022), Марина Стародубська (2022). Серед іноземних авторів слід вказати Джона МакДермотта, Лізу Накамуру, Мередіт Кларк. Натомість, більше досліджень бачимо про соціальну відповідальність бізнесу, а це можна вважати теоретичною базою для подальших досліджень культури скасування.

Методологія дослідження. Для отримання комплексного розуміння культури скасування були застосовані загальнонаукові та логічні методи, зокрема, системний та функціональний. Для маркування феномену культури скасування як нейтрального використовувався логіко-контраверсійний метод; також завдяки контент-аналізу ми змогли дослідити засоби масової інформації, соціальні мережі, та інші медійних платформи для визначення впливу культури скасування у громадському просторі.

Результати. У статті розглядається феномен культури скасування в інструментальному контексті: як способу впливу на впливових осіб та способу демонструвати власні реакції та переконання на масову аудиторію. З огляду на це ми спробуємо вказати на найбільш очевидні проблеми даного способу та розглянути основні тенденції функціонування цієї культури.

Культуру скасування можна вважати відносно новою тенденцією у медіапросторі, але за своєю впливовістю та результативністю складно назвати інший інструмент суспільного впливу на когось, який би міг бути настільки потужним та швидким. Її передумови можна вбачати і у давньогрецькій традиції ostracism чи то пак бойкоту, хоча слова «бойкот» та «скасування» семантично відмінні, і у практиках радянських «доносів» та пуританських витоках американської етики інформувannya та важливості голосу й демократії. (*Les récompenses aux renseignements*, 2018, April 8)

Люди, критикуючи висловлення чи дії відомих осіб, впливають на організації, щоб заблокувати публічні виступи, концерти або виключити акторів/митців з проєктів, в яких вони беруть участь. По суті – це цькування публічних діячів за непопулярні погляди. Фактично, популярність культури скасування показує нам, що не обов'язково мати реальну владу, щоб досягати певних вагомих змін, адже кожна людина як член суспільства має необмежену владу впливати на інших через мережу Інтернет.

Основна мета культури скасування – покласти відповідальність на осіб чи їх комунікаторів за певні «порушення» ціннісного, культурного, соціального чи політичного характеру. Причому ці порушення можуть варіюватися від невдалого чи некоректного висловлювання у соціальній мережі до цілих кампаній, які не відповідають очікуванням спільноти.

Найчастіше «скасовують» за наступне: висловлювання, які містять сексизм, расизм, приниження меншин, мігрантів, в Україні ці теми доповнюються нечіткою позицією або її відсутністю у питання про ставлення до росії та виправдання її дій, намагання працювати на російський ринок та заклики до миру.

Механіка культури скасування полягає в наступному: об'єкт робить комунікаційну помилку, після чого відбувається масова негативна реакція зацікавленої спільноти, яка призводить до медійного розголосу та побажань цілком реальних, фізичних результатів: бойкотування бізнесу чи продукції, звільнення з роботи, дисциплінарних покарань чи навіть побажання смерті.

Базові кейси культури скасування у світі можна віднести до руху #meeto та подальшій хвилі викриттів голівудських діячів, яких звинувачували у сексуальних домаганнях (Гарві Вайнштейн, Білл Косбі та Кевін Спейсі), цькування письменниці Джоан Роулінг за вислів про трансгендерних жінок чи письменниці Маргарет Етвуд за вимогу пояснень причини звільнення канадського письменника Стівена Галлоуєра з університету після того, як його звинуватили у сексуальних домаганнях.

У цих прикладах лежить перша суперечність: культура скасування не є однозначно позитивним феноменом. Річ передусім у презумпції невинуватості, адже довести справжність провини об'єкта кенселінгу часто буває настільки складно, що ті, хто «скасовують», не надто переймаються легітимністю цього скасування. Таким чином скасування перетворюється на «полювання на відьом» – і скасувати можуть будь-кого за будь-що, особливо не розбираючись. Принаймні, так це працює у еру постправди. І якщо перші випадки скасування стосувалися переважно тяжких злочинів та обвинувачень, то зараз скасувати можуть за невдалий жарт чи необережну фразу, висмикнуту з контексту (Стародубська, 2022).

Також можливість бути скасованою забирає у людини право на помилку в принципі.

Ще однією складністю у дослідженнях, присвячених тому, як працює культура скасування у різних суспільствах, є те, що кожна культура має різні рівні familiarity, тобто довіри до незнайомого та незнайомців. Це означає, що у одному суспільстві вірогідніше скасовуватимуть тих, хто точно є членом out-group для більшості людей, тоді як у іншому активніше братимуться якраз за представників «своїх» кіл, in-group. В Україні рівень фаміліярності високий, тому об'єктами кенселінгу найчастіше стають «чужі»: ті, хто знаходиться поза основними групами людей – блогери,

інфлюенсери чи медійні особистості, зірки, тоді як бізнесмени чи держслужбовці іноді можуть сприйматися членами in-group і не скасовуватися виключно через цю належність, попри наявність реальних комунікаційних помилок чи провалів (Мисак, 2022. с. 87-92).

То до чого тут вплив? Частина тих, хто займається «скасуванням», вірять у те, що таким чином можна впливати на тих, на кого у звичайних умовах пересічна людина вплинути не здатна. І ця віра цілком обґрунтована, адже практика показала, що культура скасування реально працює: можна простежити типову поведінку жертви скасування: мовчання/виправдовування – вибачення – пояснення «справжніх причин» своєї помилки. І не так важливо, що жертва може робити це не від щирого серця, адже головна мета суспільного запиту досягнута: жертва побачила, що суспільство не прийматиме подібної поведінки та не толеруватиме її. Звісно, жертва кенселінгу може діяти інакше, наприклад, як Джоан Роулінг, послідовно відстоювати власну позицію та давати розлогі коментарі, які її пояснюють. Але такі випадки радше поодинокі і все одно не впливають на результат кампанії скасування.

З цього боку культура скасування працює надзвичайно ефективно: будь-яка комунікаційна помилка може бути використана для розгортання кампанії по скасуванню.

Однак, на практиці виявляється, що повного скасування досягти дуже важко: після першої хвилі розголосу та цькування кар'єра жертви часто іде на спад чи призупиняється, однак протягом часу вона знову відроджується. Те ж саме стосується і репутації брендів та компаній. Наприклад, у 2018 році Джеймса Ганна звільнили з режисерської посади у «Вартових Галактики 3» через образливі твіти, написані в 2008-2011 роках, в яких він жартував про СНІД, Голокост, звалтування і побиття дітей. Проте через рік Disney відновила його на посаді.

Якщо брати український приклад – на початку повномасштабного вторгнення бренд солодощів Уаго намагалися скасувати через фотографії власниці з москви та її недоречні жарти, які ображали українців. (Привалова, 2022) Ба більше, після розголосу власниця продовжувала комунікувати грубо та ображала усіх людей, які були обурені її вчинком. Поза тим бренд досі представлений на ринку та продається – а отже, скасувати цей бізнес не вийшло.

І якщо розглядати кенселінг саме як складову громадянської реакції, варто зазначити про його перехід із зовнішньої площини у внутрішню: на початку кампанія по скасуванню охоплює велику кількість людей та активно шириться у соціальних мережах. Але з плином часу усі досягнуті результати або зменшуються, або нівелюються. Тому свідомим громадянам, які не бажають миритися з тими чи іншими помилками впливових осіб, залишається продовжувати скасовувати осіб, тренди та бізнеси на особистому рівні, не обираючи їх продукцію, контент чи політичний вплив вже після згортання кампанії по кенселінгу.

З огляду на це культуру скасування можна розглядати не як інструмент знищення потенційної загрози, а як спосіб привернення уваги суспільства, яке потім саме вирішить, як йому ставитися до об'єкта скасування у своєму подальшому повсякденному житті. Також скасування когось чи чогось, попри початково деструктивний потенціал теоретично здатне призводити до конструктивної дискусії, в рамках якої обговорюються дискримінаційні чи токсичні повідомлення та робляться певні висновки стосовно їх природи – таким чином відбувається ніби зв'ярння суспільної думки з загальноприйнятим уявленням про ті чи інші проблеми і їх можлива актуалізація чи зміна.

Також варто вказати на такий аспект, як надмірна чутливість або «синдром сніжинки», коли люди, займаючись скасуванням, демонструють гіпертрофовану чутливість та психологічну вразливість стосовно тих чи інших висловлювань об'єкта скасування. (Шмітт, 2016)

Деякі люди вбачають у культурі скасування приклад певного громадського активізму. З одного боку можна вважати це безумовною правдою: адже це реальний суспільний спротив неадекватній, девіантній поведінці та висловлюванням, які не є незаконними, але суперечать моральним та ціннісним нормам. З іншого боку для багатьох культура скасування – лише спосіб розмістити власну агресію та отримати психологічну вигоду. Це дає відчуття власної сміливості, впливовості та самоствердження. Часто люди самі не розуміють, навіщо беруть участь у публічному цькуванні, піддаючись власним емоціям та стадному інстинкту.

Серед явних небезпек культури скасування можна назвати низький рівень особистої відповідальності суб'єктів скасування. Таким чином замість бажаних соціальних змін часто простежуються зловживання та маніпуляція осудом задля досягнення якоїсь особистої мети чи емоційної розрядки. Саме тому важливо аналізувати інформацію та досліджувати кожний випадок осуду окремо, щоб не перетворювати його на засіб розправи та того ж таки «полювання на відьом».

Окремо можна виділити соціокультурні аспекти розгляду культури скасування, такі як вплив парадоксу толерантності та егоцентризму учасників кампаній скасування. Парадокс толерантності звучить наступним чином: нетолерантність до нетолерантності призводить до логічної пастки та смислового знецінення поняття толерантності. Часто об'єктами кенселінгу стають не лише люди, які виголошують критично невідповідні суспільним цінностям тези. Іноді це можуть бути висловлювання, які потребують скоріше дискусії, але ніяк не кенселінгу. Часто цей механізм запускається лише через упередження учасників кенселінгу, які навіть не знайомі з першоджерелом: висловлюванням, яке стало тригером.

Іноколи кенселінг може стати результатом виключно бажання людей зіпсувати життя конкретній особі. Для цього зазвичай застосовується або провокація, або пошук минулих «гріхів», коли люди досліджують соцме-

режі майбутнього об'єкта кенселінгу і знаходять там певні висловлювання 10-річної давнини. Звичайно, ніхто не переймається тим, що 10 років тому могли бути зовсім інші контексти та загальний консенсус щодо тих чи інших речей.

З цього випливає, що для кенселінгу не обов'язково бути справді винним у чомусь. Це ефективний, але невибірковий механізм, у якому багато місця відводиться суб'єктивним факторам. Цей інструмент базується на емоціях, а отже, не може бути завжди раціональним і справедливим (White, 2020)

Саме тому необхідно ретельно аналізувати кожен випадок спрацювання цього механізму на предмет справедливості – це ще одне поняття, важливе для розуміння культури скасування.

Цікаво, що кампанії по скасуванню якраз і відбуваються з метою досягти певної справедливості – принаймні у тому вигляді, як її бачить спільнота. В цьому значенні справедливим по відношенню до об'єкта кенселінгу буде зруйнувати якусь частину його популярності чи бізнесу, щоб «покарати» за порушення ціннісних норм.

Скасування може виступати навіть очікуваним механізмом для деяких ситуацій, коли за фактом певного висловлювання вже очікується певна реакція суспільства. І звичайно, у цьому сенсі скасування може бути максимально маніпулятивною практикою.

Висновки. Простір для обговорення доцільності та ефективності культури скасування залишається та має залишатися відкритим. Ця культура може давати можливість маргіналізованим групам привертати увагу до відповідальності публічних осіб, коли наявна система правосуддя виявляється нездатною вжити заходи. Приклад Гарві Вайнштайна (The New York Times, 2017, October 5) ілюструє, як культура скасування може стати засобом боротьби за соціальні зміни. Однак цей вид бойкоту часто обмежується простором Інтернету, де користувачі соцмереж активно критикують вчинки та висловлювання публічних осіб, іноді вдаючись до онлайн-знущань і закликів до насильства.

Ще один важливий аспект культури скасування – це примус до відповідальності, яку мають нести лідери думок та інші впливові особи, враховуючи свій соціальний статус та медійність. Це певною мірою парадоксальна теза, адже відповідальність впливових осіб – скоріше бажана характеристика, ніж обов'язкова умова, тобто ця відповідальність є конвенційною, суспільно очікуваною, але аж ніяк не регламентованою законом. Тому будь-яке скасування за бажанням можна розглядати як репутаційний тиск та цькування.

Решта ж важливих висновків полягає у тому, що культура скасування – маніпулятивний, егоцентричний, неарціональний та вибірковий механізм, який не можна розглядати лише з позитивного чи негативного боку. Люди, яких скасовують, не обов'язково втрачають кар'єру, тому відповідальність за наслідки скасування лежить передусім на тих людях,

які ним займались. Це логічно продовжує ідею практики скасування як певного різновиду громадського активізму, який реалізується через мережевий вплив та має продовжуватись на особистому рівні навіть після завершення кампанії по скасуванню. З іншого ж боку варто уважно розглядати кожен випадок скасування на предмет упередженості чи наявності інших необ'єктивних причин з боку людей, які займаються скасуванням.

Однією з небезпек популярності культури скасування є зростання чутливості аудиторій до контенту, який з легкістю можуть замаркувати як «образливий» тим самим доводячи до абсурду сприйняття реального контексту подій та демонструючи відірваність від реальності. Отже, як засіб впливу культура скасування є безумовно робочою, проте залишається відкритим питання якості та етичності такого впливу.

Список використаних джерел

- Мисак Г. Cancel culture: культура скасування. Формування ринкової економіки в Україні. 2022. Вип. 48. С. 87–92. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4804>
- Привалова Ю. [Публікація з анекдотом]. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/p/CVK4MVBnfmX/>
- Стародубська М. «Про вас знайдуть усе». Про cancel culture, інститут репутації в Україні та менталітет українців. Українська правда. 2022. 21 лютого. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/02/21/247525/>
- Шмітт У. Розпечені „сніжинки“ та їхні вороги. URL: <https://www.welt.de/vermischtes/article159946299/Die-verhaetschelten-Schneeflocken-und-ihre-Feinde.html> (2016)
- Harvey Weinstein Paid Off Sexual Harassment Accusers for Decades. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html?_r=0
- Les récompenses aux renseignements, une tradition américaine. *Figaro International*. URL: <https://www.lefigaro.fr/international/2018/04/08/01003-20180408ARTFIG00023-les-recompenses-aux-renseignements-une-tradition-americaine.php>
- Vogels E. A., Anderson M., Porteus M., Baronavski C., Atske S., McClain C., Auxier B., Perrin A., Ramshankar M. Americans and “Cancel Culture”: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/>
- White C. C. R. The Ins and Outs of Cancel Culture. *Purist*. URL: <https://thepuristonline.com/2020/08/pros-and-cons-of-cancel-culture/>

References

- Harvey Weinstein Paid Off Sexual Harassment Accusers for Decades. (2017, October 5). *The New York Times*. Retrieved from https://www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html?_r=0

- Les récompenses aux renseignements, une tradition américaine. (2018, April 8). *Figaro International*. Retrieved from <https://www.lefigaro.fr/international/2018/04/08/01003-20180408ARTFIG00023-les-recompenses-aux-renseignements-une-tradition-americaine.php>
- Mysak, H. (2022). Cancel culture: kultura skasuvannia [Cancel culture: culture of cancellation]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini* [Formation of a market economy in Ukraine], 48, 87-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4804> [in Ukrainian].
- Pryvalova, Yu. (2022). Publikatsiia z anekdotom [Publication with an anecdote]. *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/p/CVK4MVBNfmx/> [in Ukrainian].
- Shmitt, U. (2016). *Rozpeshcheni „snizhynky“ ta yikhni vorohy* [Pampered “snowflakes” and their enemies]. Retrieved from <https://www.welt.de/vermischtes/article159946299/Die-verhaetschelten-Schneeflocken-und-ihre-Feinde.html> [in Ukrainian].
- Starodubska, M. (2022, February 21). “Pro vas znaidut use”. Pro cancel culture, instytut reputatsii v Ukraini ta mentalitet ukraintiv [“Everything will be found about you”. About cancel culture, the institute of reputation in Ukraine and the mentality of Ukrainians]. *Ukrainska Pravda* [Ukrainian Pravda]. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/02/21/247525/> [in Ukrainian].
- Vogels, E. A., Anderson, M., Porteus, M., Baronavski, C., Atske, S., McClain, C. ... Ramshankar, M. (2021). Americans and “Cancel Culture”: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/>
- White, C. C. R. (2020). The Ins and Outs of Cancel Culture. *Purist*. Retrieved from <https://thepuristonline.com/2020/08/pros-and-cons-of-cancel-culture/>

Paliy Kateryna

CANCEL CULTURE AS A TOOL OF SOCIAL INFLUENCE

Problem Statement. *Cancel culture necessitates a thorough examination for optimizing the efficacy of reputation management and societal influence. It's essential to assess its effectiveness in driving social change, recognize ethical nuances, and pinpoint potential issues. Originally a value-driven phenomenon, it has evolved into a manipulative tool, amplifying societal emotions. Despite attempts at crisis communication, it often fails to alleviate the consequences for individuals or businesses subjected to «cancellation». **The purpose of the study.** The article explores cancel culture as a mechanism for social influence and activity, presenting it as an ambiguous phenomenon without clear positive or negative connotations. **Methods.** The study employed interdisciplinary and logical methods, incorporating systemic and functional approaches, to comprehensively analyze cancel culture. The logical-contradictory method characterized cancel culture as a neutral phenomenon. Content analysis of mass media, social networks, and other platforms was conducted to determine its impact on the public sphere. **Results.***

*The article delves into cancel culture within an instrumental context, scrutinizing its effects on influencers and the broader audience. It highlights trends in cancel culture and its significance in the media landscape. Examining its origins across historical contexts, from ancient Greece to Soviet denunciations, reveals cancel culture's rise in popularity through internet influence. Its core aim is to attribute «violations» to individuals or their communicators, employing mechanics like mass negative reactions and imposing consequences such as boycotts, dismissals, and even death threats. Cancel culture introduces contradictions, resembling a «witch hunt» with the potential for unfair cancellations due to the presumption of innocence and challenges in proving guilt. It denies the right to make mistakes and impacts individuals differently across cultures. While effective on social media, cancel culture often shifts from broad campaigns to personal-level cancellations, capturing societal attention and influencing perceptions of canceled entities. Despite initial destructiveness, it can stimulate constructive discussion and shape public opinion, but risks include excessive sensitivity and the potential for aggression and psychological self-assertion. Cancel culture poses the danger of low personal responsibility, fostering manipulation and abuse. Sociocultural aspects involve the tolerance paradox and the influence of egocentrism on participants. Cancelling may become a tool for personal aggression rather than a quest for justice. Distinguishing real violations from exaggerated or outdated statements is crucial to avoid unjust sanctions. Despite its justice-seeking appearance, cancel culture often relies on emotions and subjective factors, emphasizing the need for careful case analysis. **Conclusions.** Cancel culture provides a space for discussion as it can serve as a tool for advocating social change and raises questions about the responsibility of influential individuals. However, it is manipulative and selective, and the examination of each cancellation case should consider potential bias and subjectivity. Another danger lies in the increasing sensitivity of audiences to content, which may lead to the perception of offensive material without considering the real context of events.*

Keywords: *cancel culture, canceling, public shaming, culture, influence.*